

הרב גבריאל גולדמן, הרב מנחם בורשטין¹

בדיקות בהיריון

א. בדיקות בהיריון שאין בהן סיכון

א. מבחינה הלכתית, פשוט שאין איסור לבצע בדיקות בהיריון שאין בהן סיכון לאם או לעובר, כגון בדיקות אולטרה-סאונד.² אמנם יש גישות שונות בסוגיה אם להמליץ על ביצוע בדיקות כאלה למעשה, אם לאו, כפי שיובא להלן.

ב. יש הממליצים, ככלל, לבצע בדיקות בהיריון שאין בהן סיכון,³ מהטעמים הבאים:
1. הנחה בסיסית היא שאדם צריך לבדוק את עצמו מדי פעם כדי לוודא שהוא אמנם בריא, כדי למנוע מצב של מחלה בלתי ידועה העלולה להתפרץ בחומרה. ואם כך הוא בכל אדם, קל וחומר באישה הרה שכל מערכות גופה משתנות, וודאי שהיא וגם העובר זקוקים למעקב רפואי.⁴

2. עצם ההיריון עלול להכניס את האישה למתח, ולכן כדאי לבצע את הבדיקות שרובן יוצאות תקינות לחלוטין, כדי להרגיע את האם שהכול בסדר.⁵ יש להעיר בקשר לכך שהסיכוי למציאת מום או מחלה בעובר הוא נמוך, שהרי רק בכ-3% מההריונות יש מומים בעובר, וחלקם אינם מומים משמעותיים. לפיכך אם האישה סובלת ממתח נפשי

---

1. החלק ההלכתי של הפרק על בדיקות בהיריון, מתוך ספר פוע"ה כרך ג, שנמצא בשלבי עריכה מתקדמים. בספר עצמו מובאות לפני חלק זה שתי הקדמות ארוכות - הראשונה עוסקת בבדיקות המעשיות שאפשר לבצע בהיריון ובהמלצות הרפואיות לגביהן; בשנייה מובא לקט מקורות על חובת ההשתדלות הראויה מול ביטחון בקב"ה. בשל אורכן של ההקדמות הללו, נאלצנו להשמיטן במסגרת הזו של מאמר.

2. ראה הרב יואל וד"ר חנה קטן, 'בדיקת אולטרה-סאונד ברפואת נשים', ספר אסיא ט עמ' 268-269, אסיא סא-סב (ניסן תשנ"ח), עמ' 79-80, שכתבו שאחרי שהתבססה החזקה שאין סיכון בבדיקת אולטרה-סאונד, לכאורה יש חובה להיבדק בכל המקרים שבהם בדיקה כזאת עשויה למנוע סכנות. הרב מרדכי אליהו אמר לרב מנחם בורשטין שגם אם יש רב שיאסור לבצע בדיקת אולטרה-סאונד עקב חשש לפגיעה בעובר, אין לחשוש לדבריו, כיוון שלדעת הרופאים אין בכך שום סיכון, וכשמדובר בשאלה מציאותית-רפואית, דעת הרופאים היא הקובעת. גם הפוסקים שכתבו שעדיף לא לבצע בדיקות בהיריון, כפי שיובא להלן, לא אסרו את ביצוע הבדיקות.

3. ראה הרב יואל וד"ר חנה קטן (שם), שכתבו המלצה רפואית על הבדיקות הרפואיות שכדאי לבצע במהלך היריון שגרתי ועל אלו שכדאי לבצע במהלך היריון בסיכון גבוה.

4. שו"ת שיח נחום, סי' צז, על פי השיטות הסוברות שראוי לאדם להיעזר ברפואה; הרב דוב ליאור, דבריו הובאו בספר גינקולוגיה, גנטיקה, פוריות ויילודים לאור ההלכה, ח"ב עמ' 91-95, ודווקא בדיקות המומלצות על ידי הרופאים. ראה גם ד"ר יחיאל מ' בר אילן 'בדיקות סקר רפואיות לגילוי מוקדם בהלכה ובהשקפה', אסיא פה-פו (אלול תשס"ט), עמ' 12-30, וכן הרב נפתלי בר אילן, שם.

5. הרב שלמה אבינר (בדיקות טרום לידה/ספר אסיא ח, עמ' 97-98; אסיא מט-נ [תמוז תש"ן], עמ' 33-34); הרב שלמה דיכובסקי, 'הרגעת יולדת ומעוברת', תחומין כג (תשס"ג), עמ' 237-240, וכן הנ"ל (הרגעת היולדת - שו"ת, ספר אסיא יג, עמ' 396-402; אסיא עה-עו [שבט תשס"ה], עמ' 116-122).

- רב מחשש שהעובר פגוע, יותר סביר שהבדיקה תרגיע אותה, שכן הממצאים יראו שאין בעיה בעובר, ותוכל להמשיך את ההיריון מתוך נחת רוח. ברם, מובן שיש אחוז מסוים של הריונות שבהם יימצאו מומים.⁶
3. לעתים גילוי מראש של מצב רפואי מסוים של העובר טרם לידתו יכול להציל את חיי הוולד, כגון מומים שהידיעה המוקדמת עליהם מכוונת מראש את הרופאים לטפל בצורה המתאימה מיד לאחר הלידה, או שהבדיקה מדריכה ומכוונת את הרופאים לעתוי מתאים ללידה ולשיטה הנכונה לילד. כמו כן יש מקרים שיש בהם אפשרות לטיפולים תוך רחמיים.⁷
4. לדעות הסוברות שיש מקום להתיר במצבים מסוימים הפלה של עובר בעל מום קשה, יש הצדקה לבצע בדיקות בהיריון.⁸ גם לדעות האוסרות הפלה עקב מומים עובריים, ייתכנו מצבים שגם לשיטות אלה יהיה מותר להפיל עובר, כגון אנאנצפלוס - חוסר מוח, שהעובר אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת.⁹
5. ייתכנו מצבים שבהם יגלו בעיה גדולה בעובר, אשר אמנם לא תצדיק את הפלתו לשיטות האוסרות הפלה בכל מקרה, אך תהיה גורם כבד משקל בקבלת ההחלטה כיצד לנהוג בעת הלידה כדי להימנע מסיכון יתר של האישה, כגון להימנע מניתוח קיסרי - אם יתגלה צורך כזה.¹⁰
5. גם במקרים שבהם אין משמעות מעשית לגילוי מומים בעובר, כגון שאינם מצדיקים הפלה וגם אי אפשר לטפל בהם, יש חשיבות גדולה להכנה הנפשית המוקדמת של האישה היולדת ובעלה ללידה של ילוד בעל מום.¹¹
6. לקביעת גיל ההיריון יש משמעות הלכתית, במיוחד סביב יום הארבעים מתחילת ההיריון.¹² גם לידיעה אם העובר הוא ממין זכר או ממין נקבה יכולות להיות השלכות הלכתיות.¹³

6. אנציקלופדיה הלכתית רפואית, כרך ה, ערך עֶבֶר, עמ' 907-908.
7. ד"ר חנה קטן והרב יואל קטן, ספר אסיא ט, שם, עמ' 272-273; הנ"ל ('שיטות חדשות באבחון טרום לידתי בשליש הראשון של ההיריון', ספר אסיא יג, עמ' 358; אסיא סט-ע [ניסן תשס"ב], עמ' 161); ראה גם שיעורי תורה לרופאים, כרך ד סי' רלא, עמ' 149, שאף שככלל אין הוא ממליץ על בדיקות מקיפות בהיריון, כשיש חשש שהעובר סובל ממום בלב, ראוי לבדוק בדיקה יסודית כדי להצילו.
8. הרב שלמה אבינר, ספר אסיא, שם; אנציקלופדיה הלכתית רפואית, שם, עמ' 906.
9. ד"ר חנה קטן והרב יואל קטן, ספר אסיא יג, שם.
10. אנציקלופדיה הלכתית רפואית, שם, עמ' 908.
- ראה גם שיעורי תורה לרופאים, שם, עמ' 147, על מקרה שבו גילו חשש לבעיה רפואית בעובר והאישה סירבה להיבדק מחשש שילחצו עליה לבצע הפלה. בסופו של דבר ניתחו את האישה ניתוח קיסרי מתוך רצון להציל את העובר, והתברר שהעובר אינו בר קיימא וממילא הניתוח היה מיותר. אמנם ראה שם, עמ' 149, שמכיוון שמקרה כזה הוא בסבירות נמוכה, הוא אינו מחייב ביצוע בדיקות מקיפות.
11. הניסיון המצטבר במכון פוע"ה מלמד כי במקרים שבהם התגלתה תסמונת דאון במהלך ההיריון, וההורים המשיכו את ההיריון עד ללידה לאחר שהתכוננו לכך מבחינה נפשית, הם יכלו להתמודד בצורה טובה יותר עם גידול ילד כזה מאשר הורים שגילו זאת רק בלידה.
12. כגון טהרת יולדת אחרי הפלה; היתר הפלה במקרים מסוימים; פדיון הבן אחרי הפלה.
13. כגון אם האב הוא כהן, שאז יש להמעיט בטומאת היילוד הזכר, או לקיחת מין התרנגול המתאים

ג. לעומת זאת, יש פוסקים שהסתייגו מביצוע גורף של בדיקות בהיריון, מהטעמים הבאים:

1. 'תמים תהיה עם ה' אלהיך',¹⁴ דהיינו יש להתהלך בתמימות ולא להתחכם יותר מדי.¹⁵
2. כל עוד לא ידוע על בעיה רפואית, אפשר להתפלל שהעובר יהיה בריא, אך לאחר גילוי בעיה רפואית צריך נס כדי לרפא את העובר, ואין מתפללים על מעשה נסים.¹⁶
3. אם הבדיקות יראו שיש מום בעובר, עלול להיגרם מפח נפש חמור מאוד לאישה המעוברת, במיוחד לשיטות האוסרות הפלה גם במקרים של גילוי מומים עובריים חמורים.¹⁷ גם לשיטות המתירות הפלה במקרים מסוימים, יש בדיקות שאינן נותנות תוצאה מוחלטת אלא סיכון סטטיסטי בלבד, כלומר אי התאמה בין גיל האישה ובין התוצאות הסטטיסטיות לא מלמד בהכרח על בעיה בעובר. במקרה כזה, עצם האמירה לאישה שהתוצאות שלה 'לא תקינות' יחסית לגילה, עלולה להכניס אותה למתח גדול ומיותר וללחץ נפשי מעיק וקשה.¹⁸
4. יש חשש שגילוי של מומים עובריים עלול לגרום להפלה בלתי מוצדקת מבחינה הלכתית, במיוחד לשיטות האוסרות הפלה גם במקרים של גילוי מומים עובריים חמורים.¹⁹
- ד. יש מי שחילק וכתב שלא חייבת להיות סתירה בין שתי הגישות דלעיל. יש נשים שהגישה של 'תמים תהיה עם ה' אלהיך' היא הגישה המתאימה להן, וכל עוד לא ידוע על גורמי סיכון או על בעיה בהיריון, מותר להן על פי ההלכה לא להיבדק. לעומת זאת, יש

למנהג כפרות. ד"ר חנה קטן והרב יואל קטן, ספר אסיא ט, שם, עמ' 271-272. וראה שו"ת קנה בשם, ח"ב סי' כ.

14. דברים יח, יג.

15. הרב מנשה הקטן (קליין), 'בדיקת אולטרא סאונד', צהר - אהל אבי עזרי (ניסן תשס"ב), עמ' רפט-רצ, ובשו"ת משנה הלכות, חט"ו סי' קיה; וראה שם, ח"ב סי' רסה, הובא בספר פוע"ה, כרך א, פרק ג - 'בירורים רפואיים לפני החתונה', עמ' 46 הערה 17, שמטעם זה התנגד אפילו לביצוע בדיקות רפואיות קודם שידוכים. וראה לעיל, שהסבירות לבעיה בעובר נמוכה.

16. הרב יעקב ישראל קנייבסקי, דבריו הובאו בשו"ת תשובות והנהגות, ח"ב סי' תשלו. כיוצא בזה אמר הרב חיים קנייבסקי (דבריו הובאו בשיעורי תורה לרופאים, שם, עמ' 143-144, תוספת והרחבה מהרב יצחק זילברשטיין עצמו הובאה שם עמ' 145-146), שאם לא ידועה בעיה מסוימת, ואין גורמי סיכון הידועים מראש, והאישה מתפללת לה' או הולכת להתברך מפי חכם להצלחת ההיריון והלידה, עדיף לה שלא תיבדק, כדי שהתפילות והברכות יוכלו לחול באופן המועיל יותר, שכבוד הנס הוא לבוא בהצנע, וכבוד אלהים הסתר דבר' (משלי כה, ב); 'כבוד הנס הוא לבוא בהצנע' - (רש"י מלכים ב, ד, ד), דהיינו כל עוד לא ידוע על בעיה, התפילה עשויה להועיל יותר.

17. שו"ת משנה הלכות, חט"ו שם; שו"ת תשובות והנהגות, שם; הרב יוסף שלום אלישיב, דבריו הובאו בשיעורי תורה לרופאים, שם, עמ' 147-149 (הרב יצחק זילברשטיין עצמו הביא טעם זה שם בעמוד 146); ד"ר חנה קטן והרב יואל קטן, ספר אסיא ט, שם, עמ' 270, בשם פוסקים רבים, והוסיפו שם שצער כזה עלול להזיק לבריאות האם ולמהלך ההיריון.

18. שו"ת שיח נחום, סי' צז; שיעורי תורה לרופאים, שם, עמ' 146.

19. שו"ת אגרות משה, ח"ב סי' עא; שו"ת משנה הלכות, שם; שיעורי תורה לרופאים, שם, עמ' 146, 148; ד"ר חנה קטן והרב יואל קטן, ספר אסיא ט, שם. וראה הרב דוב ליאור, שם, עמ' 95, שהציע פתרון לבעיה זו.

נשים הרוצות לנהוג בדרך הטבע, כפי שחקק הבורא בעולמו, והן צריכות לנהל בדיקות כפי שהרופאים המומחים ידריכו אותן. אלו ואלו צריכות להתפלל לה' הרופא כל בשר ומפליא לעשות.²⁰

ה. גם לתומכים בביצוע בדיקות בהיריון, יש להקפיד להבהיר היטב את המשמעות המלאה של תוצאות הבדיקות לאישה המעוברת, כדי למנוע לחץ נפשי ומתח מיותרים ועגמת נפש על חנם.²¹

ב. בדיקות בהיריון שיש בהן סיכון מסוים

ו. מבחינה הלכתית לכל הדעות, כשאין צורך מיוחד, יש להימנע מבדיקות שיש בהן סיכון מסוים, כגון סיסי שליה או דיקור מי שפיר, עקב החשש לגרימת הפלה לעובר מעצם הבדיקה.²²

ז. אם האישה נמצאת בלחץ נפשי גדול מחשש לבריאות העובר, והבדיקה נחוצה כדי להרגיע אותה, יש שהורו שמוותר לה לעבור בדיקות רפואיות אף על פי שיש בהן סיכון, כגון דיקור מי שפיר, כדי לוודא היעדר מום בעובר.²³ הרגעת האישה המעוברת נחשבת לשיקול המתיר סיכון מסוים, אפילו חילול שבת.²⁴

ח. לדעות הסוברות שיש מקום להתיר במצבים מסוימים הפלה של עובר בעל מום קשה, אם יש סבירות שאישה מסוימת נושאת בקרבה עובר בעל מום,²⁵ או אם האישה סובלת

20. שיעורי תורה לרופאים, שם, עמ' 147.

21. לעתים בדיקות סקר אינן מוסברות כראוי על ידי המערכת הרפואית, לדוגמה - אם אומרים לבחורה צעירה בהיריון הראשון שלה שהתוצאות של הבדיקות גבוליות. הרופא מתכוון לומר שמבחינה סטטיסטית התוצאה גבולית, אך עדיין תקינה לחלוטין, או כמעט תקינה לחלוטין עם אחוז סיכון נמוך ביותר. אך האישה הצעירה, שזה ההיריון הראשון שלה, והיא אינה בקיאה במינוחים הרפואיים, עלולה להבין את המינוח הרפואי בצורה לא נכונה, ומתוך כך להיכנס למתח נפשי עצום ובלתי מוצדק. היא עלולה להבין מדברי הרופא שחס ושלום הילד שלה גבולי, דהיינו לא לגמרי נורמלי או לא לגמרי בריא, בעוד שאין זו המציאות כלל וכלל, וגם הרופא לא התכוון לומר כך. לכן, גם לגורסים שיש לבצע בדיקות, חשוב ביותר להסביר ולבאר היטב את משמעות הבדיקה ואת ההבדל בין בדיקה ספציפית של ההיריון והעובר לבין בדיקת סקר סטטיסטית. טוב עושים הרופאים - שאנו יודעים שהם עסוקים מאוד במלאכת הקודש שלהם - כשהם מסבירים היטב לנשים את משמעות הבדיקה, וגם מוודאים שהנשים הבינו כראוי את דבריהם, כדי למנוע מהן מתח מיותר, וכמאמר חז"ל: 'חכמים, היזהרו בדבריהם' (אבות פ"א מ"א).

22. שו"ת ציץ אליעזר, חי"ד סי' קב; שו"ת שיח נחום, סי' צז.

23. הרב שלמה דיכובסקי, 'הרגעת יולדת ומעוברת', תחומין כג (תשס"ג), עמ' 237-238; הנ"ל (הרגעת היולדת - שו"ת, ספר אסיא יג, עמ' 397; אסיא עה-עו [שבט תשס"ה], עמ' 117); הוראה בעל פה מהרב מרדכי אליהו לרב מנחם בורשטין.

24. גמרא ערוכה היא ביומא פב ע"א: 'עוברת שהריחה ופניה משתנים... מאכילין אותה (ביום הכיפורים)'. וכך גם נפסק להלכה בשו"ע, או"ח סי' תריז סעי' ב.

25. ברקע הרפואי (שאינו מובא כאן, ראה לעיל הערה 1), הובאו דוגמאות להמלצות רפואיות לדיקור מי שפיר, על פי תוצאות של בדיקות סקר.

מאוד מבחינה נפשית מחשש שהיא נושאת בקרבה עובר בעל מום - מותר לבצע בדיקה שיש בה סיכון קטן לעובר.²⁶

ט. לשיטת הסוברים שבכל מקרה אסור לבצע הפלה בגין מום בעובר, כפי שיפורט שם, יש שהורו שאין לבצע בדיקה זו כלל, שהרי גם אם ימצאו מומים בעובר, אסור יהיה להפילו, ואדרבה - ממצאים אלו יכניסו את האישה למתח נפשי עצום, ואולי יגרמו לה לבצע הפלה שלא כדין.²⁷

ז. במקרים שיש בהם המלצה רפואית לדיקור מי שפיר או סיסי שליה, גם לפוסקים המתירים לבצע את הבדיקה, יש להתייעץ תחילה עם יועץ גנטי כדי להכריע אם הבדיקה אמנם נחוצה,²⁸ ואם יש לבדיקה חלופות שאין בהן סיכון, כגון בדיקת NIPT (בדיקת דם לגילוי תסמונת דאון).²⁹

יא. אם כבר מבצעים בדיקה שיש בה סיכון, יש לחפש מומחה מנוסה לעשותה.³⁰

ג. האם להתפלל לנס?

הצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא. כיצד... היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואמר יהי רצון שלא יהיו אלו בני ביתי הרי זו תפלת שוא.

משנה ברכות פ"ט מ"ג³¹

שאלה: כשרואים באולטרה-סאונד שהעובר בלי מוח, האם יש להתפלל עליו שיבריא?

תשובה: אם הבדיקה אמינה, ובדרך הטבע לא יוכל לחיות כי אם בדרך נס, אין להתפלל עליו. כך כתוב בספר חסידים (סימן תשצד): אל יתפלל תפילה שאי אפשר לעשות בקשתו. אף על פי שהיכולת ביד הקב"ה, אין לבקש דבר שאין נעשה כפי הטבע.

הרב יצחק זילברשטיין, שיעורי תורה לרופאים, חלק ד סימן רלא עמ' 150

26. שו"ת ציץ אליעזר, ח"ד סי' קא-קב; חט"ו סי' ג אות ז; שם, חכ"ב סי' ס אות א; שו"ת במראה הבזק, ח"א סי' פז.

27. שו"ת אגרות משה, חו"מ ח"ב סי' עא; שו"ת תשובות והנהגות, ח"ב סי' תשלו.

28. יש רופאים שממליצים גם היום באופן גורף לכל אישה מעל גיל 35 לבצע דיקור מי שפיר, גם אם בדיקות הסקר לא מצריכות זאת. הנחיית משרד הבריאות היא שהמימון הניתן לנשים הרות מעל גיל 35 לביצוע הבדיקה אין בו משום המלצה רפואית לביצוע הבדיקה, וההמלצה הרפואית נקבעת רק על פי בדיקות הסקר.

29. ראה שו"ת שיח נחום, שם.

30. שו"ת שיח נחום, שם.

31. ברכות נד ע"א.

יב. המתפלל להבראת עובר שהתגלתה בו בוודאות בעיה קשה, ועל פי דרך הטבע אין אפשרות שיחיה לאחר לידתו, הרי זו תפילת שווא.³²

ד. מידת הבדיקה הראויה

'ונשמרתם מאד לנפשתיכם' (דברים ז, טו), 'רק השמר לך ושמר נפשך מאד' (דברים ז, ט)... וצריך פלס ומאזני משפט לכלכל דבריו במשפט, ולא ירבה בשמירה במקום שאמרו לקצר ולא יקצר במקום שאמרו להאריך... הרב אליעזר פאפו, פלא יועץ, ערך שמירה

וכשאני לעצמי הנני חושב את ההשתדלות הרפואית במה שנוגע לבריאות למצוה וחובה, וכאחת החובות להשלמת צורת האדם אשר הטביע היוצר ב"ה במטבע עולמו, ומצינו מאמוראים שהלכו אצל רופאים מאומות העולם ומינים להרפא. והרבה מן הצמחים ובעלי חיים ומוצקים שנבראו לצורך רפואה וגם נבראו שערי חכמה שניתן לכל, לחשוב ולהתבונן ולדעת. אם כי יש דרך בדרכי ה' יתברך לדלג על הטבע וכל שכן על רוב ההשתדלות בה, מכל מקום צריך לפלס מאד, כי שתי הנטיות מקו האמת המדויק אינן ישרות, אם לבטוח יותר ממידת הבטחון שהגעתי אליו באמת, ואם להאמין בהשתדלות יותר מדאי. הרב אברהם ישעיה קרליץ (חזון איש), קובץ אגרות, א, קלו

יג. בכל הקשור לבריאות בכלל, ולבדיקות בהיריון בפרט, יש לנהוג בדרך האמצע, לבדוק את הראוי והסביר על פי המצב ועל פי ההדרכה הרפואית המקצועית והישרה, ולהימנע מהפרזה בבדיקות העלולות לגרום ללחץ נפשי מיותר, ואלו דברים שאין להם סוף.

32. שיעורי תורה לרופאים, ח"ד סי' רלא עמ' 150, המצוטט כאן.